

Zpráva z návštěvy Institutu pro mezinárodní studia a tlumočení

Oslo, 30. 11. – 4. 12. 2015

Institut mezinárodních studií a tlumočení je zařazen pod Fakultou vzdělávání a mezinárodních studií na Vyšší odborné škole aplikovaných věd v Oslu a Akershusu. Během našeho pobytu nás po ústavu provázal profesor A. M. Vonen, který je v Norsku uznávaným lingvistou, a představil nám svůj tým spolupracovníků zjišťujících chod studijního oboru Tlumočnictví znakového jazyka. Během necelého týdne pobytu jsme se seznámili s aktivitami jednotlivých pracovníků.

Tříletý studijní obor Tlumočnictví znakového jazyka je koncipován převážně prakticky. V prvním roce jsou studenti podrobeni velmi intenzivnímu tréninku v norském znakovém jazyce. Pro zahájení studia není požadována žádná vstupní znalost norského znakového jazyka, proto je z počátku žádoucí dostat studenty na určitou úroveň praktického zvládnutí jazyka. Vzhledem k absenci standardizovaných testů pro norský znakový jazyk nelze tuto úroveň usouvztažnit k Společnému evropskému referenčnímu rámci pro jazyky.

Osvojování jazyka probíhá bez výkladu gramatiky. Studenti jsou v tříhodinových blocích čtyři dny v týdnu vystaveni interakci s rodilým mluvčím, bez použití dalšího zprostředkujícího jazyka. Jedním z argumentů pro uplatnění takto přímé metody učení typologicky zcela odlišnému jazyku, než je mluvená norština, je co nejrychlejší „přeorientování“ slyšícího člověka na primárně vizuální kód komunikace. Neslyšící obecně zdůrazňují málo rozvíjenou schopnost slyšících lidí pracovat s prostorem, ikonicitou a mimikou ve znakovém jazyce, proto u studentů začínají právě s tréninkem těchto dovedností, a to i na úkor osvojování si gramatiky a konvenční slovní zásoby. K těmto cvičením dostávají studenti jednou týdně přednášku o zvycích a kultuře neslyšící komunity, kterou opět zajišťuje neslyšící lektor. Naše skupina měla možnost navštívit výuku dvou různých neslyšících lektorů v jazykovém bloku studijního oboru. Aktivita studentů v prvním semináři spočívala ve vyprávění si v malých skupinkách (po třech až čtyřech studentech). Skupinka dostala k dispozici tematické rekvizity (např. dům pro panenky, malá autíčka a mapu městské čtvrti, leporelo se zvířaty v ZOO apod.), jeden student popsal ve znakovém jazyce situaci a druhý rozestavěl rekvizity tak, aby situaci odpovídaly. Pak si role vyměnili a postup se opakoval. Později došlo ke střídání stanoviště a skupinka pokračovala stejným způsobem s novými

rekvizitami. Lektorka procházela mezi studenty a opravovala je. Aktivita studentů ve druhém semináři vypadala jako volná konverzace ve skupinkách na zadané téma, opět s namátkovou kontrolou neslyšící lektorky.

Ve druhém roce studia dochází k trénování tlumočnických dovedností, a to obdobným způsobem — tedy s minimem výkladu a teorie. Jádrem výuky je opět praktický trénink, při kterém se student snaží maximálně využít své omezené znalosti slovní zásoby a gramatiky jazyka. Z rozhovoru s vedoucím studijního programu vyplynulo, že hlavním cílem tohoto přístupu je vytrénovat u studentů schopnost pohotové reakce a odolnost vůči stresu v práci tlumočnicka. Filozofií ústavu je podle všeho myšlenka, že dostatečným opakováním typických situací dojde u studentů k vlastní abstrakci pravidel (ve smyslu gramatiky jazyka i tlumočnických postupů), což je samo o sobě hodnotou, kterou by nedostali, kdyby jim někdo poskytl teoretický výklad dopředu.

Zbytek studijního programu pak tvoří nácvik psaní na klávesnici (schopnost přepisu mluveného slova je v Norsku pochápan jako kompetence vystudovaného tlumočnicka), úvod do teoretického popisu norského znakového jazyka a tlumočení pro hluchoslepy. Personální zajištění oboru je pak postaveno na neslyšících učitelích jazyka a kultury, tlumočnících a lingvistech.

Kromě struktury a praktického chodu studijního oboru jsme měli možnost krátce se seznámit s výzkumnými aktivitami ústavu. Ty zajišťuje především samotný profesor Vonen, který má široký záběr aktivit a s nimi související publikační činnost. Kromě lingvistiky mluvených a znakových jazyků a jazykové kodifikace se věnuje například vzdělávání sluchově postižených a hluchoslepých osob, kultuře a historii neslyšící komunity v Norsku nebo otázkám komunikace mezi etnickou většinou a menšinami. Kromě samotného profesora Vonena jsme se setkali s Odd-Ingem Schrøderem, který je v Norsku známým odborníkem na kulturu a historii neslyšící komunity a vzdělávání sluchově postižených. Kromě výzkumu v této oblasti se věnuje vzdělávání tlumočnicků a v neposlední řadě lexikografii. Je jedním z autorů překladového on-line slovníku norského znakového jazyka a kapitoly o norském znakovém jazyce v nově vydané encyklopedii *Sign Languages of the World*. Podrobněji nám svůj výzkum představila Vibeke Bø, která má na ústavu pozici odborného asistenta. Vibeke Bø pracuje na korpuse jazyka starších norských neslyšících (sedm osob starších než šedesát šest let) a momentálně je fázi, kdy uzavřela sběr dat. Dalším krokem by měla být anotace materiálu pomocí speciálního softwaru. V dlouhodobějším horizontu plánuje korpus na jedné straně rozšiřovat a na druhé straně využívat pro výzkum a teoretický popis norského

znakového jazyka, případně lemmatizovaný materiál zařadit do slovníku norského znakového jazyka (existujícího nebo nově vytvořeného).

Součástí našeho pobytu v Oslu byla i návštěva úřadu zajišťujícího sociální zabezpečení Norů (*Ny Arbeids- og Velferdsforvaltning*), konkrétně jeho sekce pro distribuci tlumočnicků norského znakového jazyka norským neslyšícím. Seznámili jsme se se systémem přidělování tlumočnicků a porovnali ho s praktickým fungováním znakového tlumočení v České republice. Z diskuze s vedoucí příslušného oddělení jsme pochopili, že zatímco státem poskytované prakticky neomezené prostředky na financování tlumočnických služeb a velký počet profesně vyškolených tlumočnicků lze spatřovat jako výhody norského prostředí, právo výhradně neslyšícího občana na poskytnutí služby se do reality promítá často spíše jako jeho povinnost si tlumočení zajistit, a staví ho tak v tomto zdánlivě vstřícnému systému do pozice postiženého, který potřebuje asistenci k tomu, aby se dorozuměl s okolím. Pozitivně jsme zhodnotili především fungující dispečink tlumočení, který v agentuře probíhá v působivém množství zpracovávaných požadavků.

Na naši návštěvu vyšší odborné školy v Oslu navážeme v Brně v následujících konkrétních bodech: 1) Co se týče oblasti vzdělávání tlumočnicků, podnítil vypořizovaný postup norských kolegů další diskuze našeho týmu o koncepci připravovaného studijního oboru s obdobným zaměřením na naší univerzitě. Z toho, co jsme měli možnost vidět, se aplikace přímé metody učení znakového jazyka jevila jako značně efektivní a udělala silný dojem především na naše neslyšící kolegy. Efektivitu obdobného postupu při výuce tlumočnických dovedností jsme neměli možnost zhodnotit. 2) Vzhledem k tomu, že jednou z klíčových aktivit našeho pracoviště je rozšiřování a další vývoj prvního výkladového slovníku českého znakového jazyka (www.dictio.info), měla naše návštěva konkrétní výsledek v tom, že jsme norské straně slovník podrobně představili. Zahájili jsme tak jednání o tom, jak by mohl být materiál z existujícího překladového slovníku norského znakového jazyka publikován v našem rozhraní. Zároveň jsme udělali první krok k tomu, aby norští kolegové počítali s naším slovníkem v okamžiku výše zmíněné lemmatizace korpusových dat.

Hana Strachoňová, 7. 12. 2015